

ben a pártpolitikai munka fő célkitűzése is.

A kiképzés és nevelés, az egész katonai építés elvei és módszerei a marx-lenini metodológián, a szovjet hadtudományakról és hadseregről szóló tanításain alapszik. A szovjet hadtudomány elsősorban a néptömegek forradalmi-harci gyakorlatából, a szovjet hadsereg háborús tapasztalataiból, a csapatok hadművelési és harckiképzésének gyakorlati tanulságaiból és a tudományos-technikai haladás nyújtotta vívmányokból merít. A háború és hadviselés törvényszerűségeit mindenkor a dialektikus materializmus módszerével vizsgálja, tárja fel és fejleszti tovább, a korszerű követelményeknek megfelelően. Ez utóbbiak sorában első sorban a nukleáris hadviselés kérdései, a jövő háború képének előlért látása kerülnek előtérbe. Egy esetleges háborúban a győzelem annak oldalán áll, aki összhangban van a kor követelményeivel, van érzéke az új iránt és haladó nézeteket képvisel — szögezi le a szerző. A forradalom a hadügyben lényeges előrelépést, bátor gondolkodást és az új problémák gyors és megalapozott megoldását jelenti.

Lenin arra tanított, hogy az egységes arcvonalba tömörült imperialista erőknek csakis valamennyi haladó, forradalmi nemzeti és nemzetközi erő tud ellenállni. Ezen az elven nyugszik a szocialista országok hadseregeinek fegyverbarátsága, közös célkitűzése — a szocializmus vív-

mányainak szilárd oltalmazása. Grecsko marsall összegezi a fegyverbarátság elveit és alapjait: a szocialista országok proletár osztályszolidaritása, szoros összekovácsoltság és az akciók egysége, a szocialista államok és hadseregeik szuverenitása és egyenjogúsága, kölcsönös segítése és támogatása, a nemzeti és internacionalista kötelezettségek szoros egysége a szocializmus védelmében.

A szerző könyvének zárszavában hangsúlyozza, hogy a béke fenntartásáért harcolni kell, ez a szocialista államok politikájának alapja, célkitűzése mindaddig, amíg az imperialista környezet létezik és amíg — lényegéből adódóan — magában hordozza egy új háború kirobantásának veszélyét, elsősorban a szocialista világrendszer ellen. Ezért a kommunista párt egész aktív és békeszerető politikájának alapjaként az éberséget tekinti az agresszív katonai tömbök viszonylatában, szorgalmazza a fegyveres erők szükséges fejlesztését és a szocialista közösség egésze védelmi képességének fokozását. Ezek azok a kérdések, amelyek a hadtudománnyal foglalkozók számára napjainkban a leglényegesebbek, ezért a könyv fő gondolatai, tanulságai vezérfonalként szolgálhatnak a következő időszak feladatainak megoldásához, de az elmúlt több mint fél évszázad történelmének tanulmányozásához és a megfelelő következtetések levonásához is.

Nádor Tibor

ISZTORIJA VTOROJ MIROVOJ VOJNI

1939—1945

(*Vojenizdat, Moskva, 1976. 6. k. 520 o.*)

A második világháború történetével foglalkozó 12 kötetes sorozat 1976-ban megjelent 6. kötete a háború menetében bekövetkezett gyökeres fordulat feltételeit tárja fel, szemlélteti a fordulat időszakának eseményeit, a hadviselő felek általános helyzetét, a meghatározó világpolitikai jelenségeket. Ez az időszak lényegében a hadászati kezdeményezés megragadásáért folytatott gigantikus küzdelem legfeszítettebb hadműveleteit ölelte fel a szovjet-német arcvonalon és 1942 őszétől 1943 tavaszáig tartott; ez alatt az idő alatt jelentősen megváltoztak a hadviselő felek erőviszonyai, mégpedig az antifasiszta koalíció javára.

A szerzők — széles körű dokumentum- anyagra támaszkodva — bizonyítják, hogy a Sztálingrád körzetében aratott szovjet győzelem, a szovjet hadsereg sikeres támadó hadműveletei az Észak-Kaukázusban, Leningrád és a Donyec-medence térségében, majd a kurszki és a harkovi irányban, világtörténelmi jelentőségűek és hogy — a burzsoá történetírók állításával szemben — a szovjet nép és fegyveres erői viselték a háború fő terheit, járultak hozzá döntő módon a fasiszta Németország feletti végső győzelem előkészítéséhez. Az SZKP és a szovjet kormány minden erejével az antifasiszta koalíció megszilárdításán, az

európai második front létrehozásán fáradozott, ugyanakkor a fasiszta országok tömbje 1943 nyarán a széthullás szélén állt.

Különös hangsúlyt kap a kötetben az a tény, hogy a párt hatalmas és szerteágazó munkát folytatott annak érdekében, hogy a gyökeres fordulat elérésének feltételeit megteremtse: mozgósította és lelkesítette a hátország dolgozóit az arcvonal szükségleteinek kielégítésére, össznépi ellenállási mozgalmat bontakoztatott ki az ellenség hátában. A szovjetek országa számára oly nehéz napokban a munkások, kolhozparasztok, az értelmiség egyaránt a párt köré tömörültek. A párttagok létszáma folyamatosan nőtt, ezt a könyvben szereplő egyik táblázat is szemléltetően bizonyítja.

A szerzői kollektíva érdemül tudható be, hogy a háború menetében bekövetkezett gyökeres fordulatot a maga összetett és bonyolult folyamatában világítja meg, mely 1942 nyarán kezdődött, amikor a szovjet népgazdaság — a keletre áttelepített ipari létesítményeket is beleértve — már gyorsított ütemben és fokozottabb mértékben elégítette ki a fegyverzeti és harci technikai igényeket, megteremtve a fordulat anyagi bázisát, biztosítva a hadászati kezdeményezés megragadásához szükséges feltételeket.

Figyelemre méltó részletességgel és pontossággal mutatja be a könyv egyik táblázata a hadviselő felek, a két koalíció fegyveres erőinek összetételét és erőviszonyait, melyekből következtetni lehet az 1942 őszén kialakult hadászati helyzetre. A táblázatból kiderül, hogy az antifasiszta koalíció harci repülőgépekben, tüzérségben és harcokocsikban 1942. novemberében már, közepes értéket véve, 2,5-szeres fölényben volt a fasiszta tömb országaival szemben.

Tényekkel és számokkal azt is igazolják a szerzők, hogy a fasiszmus hadigépezete még jelentős eszközökkel, félelmetes harci elszántsággal és fanatikus győzniakarással felruházott hatalmas embertömegekkel rendelkezett, olyan gazdasági bázist mondhatott a magáénak, amely megbízhatóan tudta kielégíteni egy elhúzódi háború igényeit is. Ez indokolja azt a rendkívüli feszítettséget és szívósságot, amely az egyes arcvonalakon vívott fegyveres harcot jellemezte. A háború döntő és meghatározó frontja azonban továbbra is a szovjet—német arcvonal maradt, amelynek kiterjedése ebben az időszakban meghaladta a 6 ezer kilométert és a haditevékenységben a két fél részéről több mint 700 hadosztály — vagyis mintegy 12 millió ember — vett

részt. Az adatok másrésről azt is bizonyítják, hogy a döntő fordulat eléréséhez a hadviselésben az antifasiszta koalíció oldaláról egyedül a Szovjetunió vett részt teljes kapacitásával. A szovjet fegyveres erők 62 százaléka a működő hadsereg állományában harcolt, ugyanakkor angol—amerikai részről ez az arány alig érte el a 20 százalékot, titokban abban reménykedve, hogy a Szovjetunió és Németország kölcsönösen kimeríti egymást, s így saját erőinek zömét sértetlenül átmentheti a háború utáni időszakra. Ez a politika nyilvánvalóan nem felelt meg a békeszerető népek érdekeinek.

A hadviselő felek katonapolitikai céljait elemezve a szerzők olyan következtetésre jutnak, hogy az antifasiszta koalíció a háború adott időszaka jellegének és lehetőségeinek figyelembe vételével jelölte meg a hadászati feladatokat és azok megfelelték az általános világhelyzetnek. A fasiszta tömb stratégiai célkitűzéseinek kalandor jellege, irreálitása ekkorra már teljesen nyilvánvalóvá vált. Kirajzolódott a lehetősége annak, hogy a fasiszta Németország és szövetségeseinek seregeit a Szovjetunió területéről mihamarabb kiűzzék.

A döntő események előkészítésében, a hadászati műveletek sokkal pontosabb és alaposabb megtervezésében és megszerzésében jelentős szerepe volt a szovjet Legfelsőbb Főparancsnokságnak, a hadászati irányok és a frontok parancsnokságainak. Kiemelik a szerzők a Főhadiszállás előrelátó és helyes hadászati tervező tevékenységét; a legfelsőbb főparancsnok megalapozott javaslatait, aki Zsukov és Vasziljevskij marsall előterjesztése alapján határozta meg a sztálingrádi csata, majd a szovjet csapatok ellentámadásának rendjét, az ezzel kapcsolatos időpontokat, a német „A” hadseregcsoport bekerítését és felszámolását. Tény, hogy a sztálingrádi csata a fasiszta terület-rablók tömeges kiűzésének kezdetét jelentette. Sztálin úgy határozta meg, hogy a Sztálingrádnál kapott csapástól a németek többé már nem tudtak magukhoz térni. Brezsnyev elvtárs a csata évfordulóján mondott megemlékezésében azt nem egyszerű győzelemnek, hanem történelmi tettnek, fordulópontnak nevezte, kiemelve azokat a súlyos körülményeket, amelyek közepette a szovjet állam a győzelem előfeltételeit megteremtette.

A sztálingrádi csata hat és fél hónapig tartott, ez alatt az idő alatt a szovjet csapatok áttörték az ellenség védelmét, szétzúzták arcvonalának szárnyain működő csoportosításait és bekerítették a 6. és 4. német páncélos hadsereget; meghiúsított

ták a felmentésükre irányuló kísérleteket és folytatták az ellentámadás kifejlesztését a bekerítés külső arcvonalán, majd véglegesen felszámolták a bekerített fasiszta csoportosítást. Az események szerinti logikai és tartalmi felépítés könnyen érthetővé teszi a hadihelyzetet, világosan mutatja a szovjet hadművészet főlényét a fasiszta Németország hadművészetével szemben. A szerzők, levéltári anyagok feltárása útján, számos új adattal gazdagították a döntő csata történetét; ilyenek: az erőviszonyok alakulása az ellentámadás kezdetekor, a Kalacs és Kotyelnjyikovo körzetében vívott harcok menete, a bekerített ellenséges csoportosítás légi blokádjának leírása stb. Az eddigieknél pontosabban és lényeges adatokat sorolva dolgozzák fel az Észak-Kaukázus felszabadítását célzó hadműveletet is. Meghatározó momentumként emelik ki a támadó csapatok folyamatos és szoros együttműködését a Partizán Terület osztagaival.

A szerzők meleg szavakkal emlékeznek meg a parancsnokokról, politikai munkásokról, akik lelkesítő szóval és személyes példamutatással serkentették a katonákat, tiszthelyetteseket és tiszteket a harcfelelatok sikeres végrehajtására olyan időszakokban, mint a Novorosszijszkért vívott harcok, a Kis Föld hét hónapos hősiei védelme, a Tamanyi félszigeten kiépített ellenséges hidfő felszámolása. A deszant-katonák körében gyakran megfordult a 18. hadsereg politikai osztályvezetője, L. I. Breznyev ezredes, törődött a katonák hangulatával, mindennapi életével, szükségleteik kielégítésével, táplálta lelkesedésüket, tájékoztatta őket az arcvonalon kialakult általános helyzetről. Szájáról-szájra adták az általa megfogalmazott jelszót: „A szovjet embert elpusztíthatják, de legyőzni nem tudják!”

Az 1943. február—márciusi hadműveletek — a támadó hadjárat befejező hadműveletei — végükhöz közeledve kifulladtak. A szerzők mélyrehatóan elemzik a szovjet csapatok sikertelen tevékenységének okait a Harkov és a Donyec-medence térségében vívott harcok során. A hadászati támadás tapasztalatai mégis alapul szolgáltak a szovjet hadsereg újabb támadó hadjáratának, még lendületesebb előretörésének megszervezéséhez.

Gazdagítja a kötet tartalmát az egyes haderőnemek — a haditengerészeti flotta, a légierő és a honi légvédelmi csapatok — önálló tevékenységének leírása. A flotta működését párhuzamba állítja az angol—amerikai haditengerészeti erők tevékenységével. Levéltári anyagok alapján új adatokat közölnek a szovjet távolsági

repülőerő állományáról és bevetéséről, valamint az ellenség területeire ledobott bombák mennyiségéről és hatásáról.

Még mindig kevésbé feltárt problémához nyúlnak a szerzők, amikor az ellenség által megszállt területek lakosságának életét, a területablókkal szembeni ellenállásukat mutatják be. A hitleri hadvezetés e területek lakosságának „megbénítása” érdekében kénytelen volt a működő hadsereg erőitől egész magasabb egységeket, egységeket lekötöni, ez pedig gyengítette az arcvonal erőfejlesztését. Az SZK(b)P KB, a Partizánmozgalom Központi és Köztársasági Törzsei, az illegális pártszervek irányító tevékenysége egységes mederbe terelték az összépí jelleget öltő ellenállást, hatékonyabbá tették a különböző akciókat, biztosították a partizánok fokozottabb együttműködését a harcoló hadsereggel, a vizsgált időszakban elsősorban a Voronyezsi Front csapataival.

A szovjet csapatok támadó hadjáratainak lefolyása közvetlen kapcsolatban állt az angol—amerikai expedíciós seregtestek Észak-Afrikában folytatott hadműveletével, de azokkal az erőfeszítésekkel is, amelyeket az USA és Anglia, valamint az antifasiszta koalíció más országainak népei tettek a közös ellenség feletti győzelem elérése érdekében. A szerzőknek sikerült újabb adatok birtokában alaposabban megvilágítani ezeket az eseményeket és objektív értékelést adni a szövetségesek haditevékenységéről, ugyanakkor bebizonyítani, hogy a szovjet—német arcvonalon folyó küzdelem menete kihatott az afrikai és Földközi-tengeri harc helyzetre, de ezzel párhuzamosan az Atlanti térségben és Nyugat-Európában vívott tengeri és légi hadműveletekre, köztük az ún. „tengeralattjáró háborúra” is. Nem volt mentes e hatástól az Ázsia területén folytatott haditevékenység sem. Érdekesen mutatnak rá a szerzők az Anglia, USA és Kína közötti politikai ellentmondásoknak az ázsiai hadviselésre gyakorolt hatására. Táblázatos formában kifejezett statisztikai adatokkal szemléltetik a hadviselő felek állományát és az 1942 végére kialakult erőviszonyait.

„A gazdaság a hadviselés alapja” — gondolatból kiindulva, alapos elemzés alá veszik a szerzők a Szovjetunió, az USA és Nagy-Britannia gazdasági helyzetét, a fasiszta tömb országainak iparával és potenciális lehetőségeivel összevetve. Értékelik „a totális megősisítés” eredményeit, melyek pozitívan hatottak a haditermelésre, de negatívan befolyásolták a belpolitikai helyzetet, a lakosság életszínvonalát. Felhívják a figyelmet az atomfegy-

ver létrehozásával kapcsolatos erőfeszítésekre az Amerikai Egyesült Államokban és Németországban egyaránt, de a „csodafegyver” iránt táplált illúziókra is.

A világpolitikai helyzet elemzése során rámutatnak a Szovjetunió külpolitikájának fő célkitűzésére, az antifasiszta koalíció megszilárdítására, a szövetségesek állásfoglalására, külön kiemelik a „Harcoló Franciaország” szervezetének helyzetét és politikai irányvonalát, a számára nyújtott szovjet segítség jelentőségét, a szovjet-francia fegyverbarátság megalapozását. Ezzel ellentétbe állítják azt a tényt, hogy 1943 tavaszára a fasiszta tömb már kimerítette terjeszkedési lehetőségeit, sőt, meghatározott jelek alapján ítélve, megindult a széthullás folyamata.

A kötetet jelentős következtetéseket tartalmazó utószó zárja, mely összefoglalja a második világháború menetében bekövetkezett gyökeres fordulat lényegét, az antifasiszta koalíció térnyerését, a gazdaságban, a fegyveres harcban, a külpolitikában, az ideológiai küzdelemben és a nemzeti-felszabadító mozgalmakban beálló pozitív és visszafordíthatatlan folyamatként jellemezve azt. Jogos következtetés, hogy a vizsgált időszak végére a

fasiszta tömbnek a háború győzedelmes befejezése iránt táplált reményei csödöt mondtak.

A kötet kétségtelen pozitívumait hangsúlyozva hiányérzetről is említést kell tenni. Kevés szó esik a szovjet hadtudomány fejlődéséről, azon képességéről, hogy a katonapolitikai tervekkel teljes összhangban fogalmazza meg a háború általános célkitűzéseit és egyes időszakainak tartalmát, helyesen választja ki a hadászati célok végrehajtását szolgáló leghatékonyabb hadviselési módot, összességében, a burzsoá hadtudománnyal szembeni fölényének indoklásáról.

A 6. kötet gazdag illusztrációs anyagot és jegyzetapparátust tartalmaz, mely megkönnyíti az események tanulmányozását és megértését, alapot ad a még szélesebb körű kutatómunkához. A kötet vitathatatlanul a hadtörténettudomány újabb, kimagasló eredményeként üdvözölhető és a tudományos kutatóknak, a történelem oktatásával foglalkozóknak, a hadiesemények lefolyása iránt érdeklődőknek egyaránt hasznos olvasmányul szolgálhat.

N. T.

BALÁZS JÓZSEF—PONGÓ JÁNOS

PISZTOLYOK, REVOLVEREK

(Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1977. 96 o., 54 ábra, 177 kép)

A magyar nyelvű fegyvertörténeti szakirodalom ennek a könyvnek a megjelenésével egy jelentős — emellett szépen illusztrált — munkával gazdagodott. A könyvet annál is inkább örömmel fogadhatjuk, mert az elmúlt években, sőt évtizedekben magyar szerzők tollából, a jelentős érdeklődés ellenére, csak igen kevés fegyvertörténeti munka jelent meg. Ez utóbbi megállapítást jól bizonyítja a kiemelkedő történelmi eseményekkel kapcsolatos kiállítások látogatottsága, így a Hadtörténeti Múzeum 1973. évi kiállítása is.

A könyv, mint ahogyan címe is mutatja, a pisztolyok és a revolverek — a maroklófegyverek — fejlődéstörténetét mutatja be a terjedelem adta lehetőségek között. A szerzők azt tűzték elsődleges célul, hogy a téma iránt érdeklődők számára jó áttekintést adjanak a valóban legegényibb lőfegyverek fejlődéséről, bemutassák a hadviselés igényei és a technikai fejlettség kölcsönhatása-

ként létrejött fegyvertípusokat, a legjellegzetesebb, a további fejlesztés alapjául szolgáló technikai megoldásokat.

A könyv egészen végigvonul az a gondolat, hogy a pisztolyok és a revolverek elsősorban az önvédelem, ha úgy tetszik a közelharc eszközei, ezért ahol és amennyiben szükséges, kitérnek a maroklófegyvereknek az adott kor harcászataiban betöltött szerepére is, a hangsúlyt a velük való pontos és eredményes tüzelésre, a lövésre helyezve.

A szerzők nem hagyják figyelmen kívül az ifjúságnak a témával kapcsolatos érdeklődését, romantikus vonzódását sem; igyekeznek azt helyes irányba terelni és ezzel a fiatalok honvédelmi neveléséhez, katonai előképzéséhez kívánnak hozzájárulni.

Még mielőtt a könyv részletesebb ismertetésébe kezdenénk, ide kívánczik egy gondolat. A szerzők félreérthetetlenül kifejezésre juttatják, hogy nem céljuk a témakörhöz tartozó valamennyi